

ПОЗИТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ В БУРЯКОЦУКРОВІЙ ГАЛУЗІ КРАЇНИ

С.А. Стасіневич, кандидат економічних наук, доцент

Проаналізовано основні показники цукрового буряківництва України: обсягів виробництва, площі посівів, урожайності, собівартості, цін реалізації, рентабельності та інших показників за 2009-2012 рр. та встановлено сучасні тенденції розвитку галузі.

Цукрові буряки, площа посівів, урожайність, виробництво, реалізація, цукристість, собівартість, ціна, рентабельність, цукор.

Постановка проблеми. Цукрове буряківництво – важлива галузь рослинництва України, єдина, що забезпечує вітчизняною сировиною виробництво цукру в країні – традиційного цінного продукту, одного з основних джерел вуглеводів у раціоні харчування українців.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми розвитку та економічної ефективності бурякоцукрового підкомплексу України, заготівлі цукрових буряків активно досліджувались відомими вченими та практиками П. Борщевським, О. Зайцем, М. Коденською [1], В. Рибачуком, В. Бондарем, О. Шпичаком [2] та ін.

Метою дослідження є здійснення аналізу сучасного стану цукрового буряківництва та виявлення основних тенденцій його розвитку.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в Україні намітилась тенденція нарощення обсягів та підвищення ефективності виробництва вітчизняної сировини для випуску цукру – цукрових буряків. Так, валовий збір цукрових буряків зріс на 87 % – з 10 млн т (2009 р.) до 18,7 млн т (2011 р.). Площа вирощування цукрових буряків за три роки розширилась більше, ніж на 60 % – з 320 тис.га до 516 тис.га. Особливо вражають досягнення за показником урожайності культури, так у 2011 р. врожайність становила 362 ц/га, а у 2012 р. станом на 30 листопада (за даними Міністерства аграрної політики та продовольства) в Україні викопано 18,27 млн т цукрових буряків із 454,1 тис. га (середня урожайність – 402 ц/га) при площі посівів 466,3 тис.га.

Валовий збір цукрових буряків у сільськогосподарських підприємствах країни зріс майже удвічі – з 8,2 у 2009 р. до 16,3 млн т у 2011 р. (табл.1).

1. Обсяги виробництва цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами в Україні

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. у % до	
				2009 р.	2010 р.
Загальне виробництво, тис. т	8176,0	11954,0	16261,7	198,9	136,0
Вирощено в середньому одним підприємством, т	884,0	1302,2	1704,9	192,9	130,9

Джерело: дані Головного управління статистики України.

Збільшення виробництва відбулось як за рахунок розширення площі посівів, так і підвищення урожайності культури. Зібрані площі цукрових буряків зросли з 261 до 433,6 тис.га (на 66,1%), в 2011 р. була досягнута найвища врожайність в історії країни – 375 ц/га (рис.1). Причому нарощення виробництва має поступальний характер, що свідчить про стабільність позитивних тенденцій.

**Рис. 1. Зібрані площі та врожайність цукрових буряків
сільськогосподарських підприємств України**

Джерело: дані Головного управління статистики України.

Сприятливим фактором такого розвитку галузі слід вважати підвищення концентрації цукробурякового виробництва. Виробництво цукрових буряків в розрахунку на одне бурякосійне підприємство за три роки (2009-2011 рр.) зросло вдвічі: якщо в 2009 р. підприємство галузі вирощувало в середньому 884 т солодких коренеплодів, то в 2011 р. цей показник перевищив 1,7 тис.т.

Стабілізувалися в країні також показники економічної ефективності цукрових буряків. Зокрема про це свідчать офіційні дані державних статистичних спостережень за формою 50-с.-г. «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2011 рік». Бурякосійними сільськогосподарськими підприємствами в 2011 р. було реалізовано більше 6,8 млн т солодких коренеплодів (42,1 % виробництва, інша частина цукрових буряків або вирощена самими цукровими заводами, госпо-

дарствами населення іншими суб'єктами господарювання чи передана на переробку на давальницьких засадах, про яку не формується статистична звітність щодо економічної ефективності виробництва) (табл.2). За умов середньої реалізаційної ціни на цукрові буряки в 2011 р. 519,2 грн/т при значенні повної собівартості 380,4 грн/т було досягнуто високого рівня рентабельності – в середньому 36,5 %, що майже ідентично значенню показника в 2009 р., коли рентабельність дорівнювала 37,0 %. Дохідність цукрових буряків вирізняється на фоні більшості зернових культур: рентабельність зернових та зернобобових культур становила в 2011 р. в середньому 26,1%. Привабливість цукрових буряків з точки зору рентабельності слугує стимулюючим фактором для розширення площі їх посівів.

1. Економічна ефективність реалізації цукрових буряків

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. у % до	
				2009 р.	2010 р.
Реалізовано – всього, тис. т	3413,5	5030,5	6844,4	2 рази	136,1
Повна собівартість 1 т реалізованої продукції, грн	305,2	417,6	380,4	124,6	91,1
Середня ціна реалізації 1 т, грн*	418,1	487,3	519,2	124,2	106,5
Прибуток в розрахунку на 1 т, грн	112,9	69,7	138,8	122,9	199,1
Рівень рентабельності, %	37,0	16,7	36,5	-20,3в.п.	+19,8 в.п.

* Без податку на додану вартість (ПДВ)

Джерело: дані Головного управління статистики України.

Разом з тим більш детальний аналіз зокрема регіональної диференціації цін та прибутковості реалізації цукрових буряків свідчить про розбалансованість цінової ситуації при закупівлі цукрових буряків – ціни в розрізі областей країни різняться вдвічі (рис.2). Наприклад, якщо брати до уваги традиційні регіони буряківництва, то в даному аспекті можна відмітити, що середня ціна реалізації цукрових буряків в 2011 р. у Харківській області становила 392,1 грн/т (рентабельність – 18 %), Вінницькій – 400,9 (25 %), Полтавській – 402,6 (9,4%), а в Тернопільській області – 827,6 грн/т (рентабельність – 32,7%).

Як відомо, ціноутворення на цукрові буряки пов'язане з цукристістю коренеплодів. На цукрові буряки як сировину для переробки на цукор в Україні діє ДСТУ 4327:2004 "Коренеплоди цукрових буряків для промислового перероблення", в якому зазначено, що показник цукристості є вихідним у оплатних розрахунках за поставлені буряки. Згідно із Порядком визначення мінімальних цін на цукрові буряки та цукор, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2000 р. № 868 для визначення фактичних мінімальних цін на цукрові буряки у разі відхилення їх цукристості від базисної (16 %) повинні застосовуватися коефіцієнти перерахунку цін за спеціальною шкалою, яка передбачає, зокрема значення перерахункового коефіцієнту 1,325 при цукристості 19,9 %. В 2011 р. середня цукристість в Україні дорівнювала 16,61 %, а мінімальна ціна на цукрові буряки на 2011-2012 маркетинговий рік затверджена на рівні 339,24 грн/т (без ПДВ). За таких обставин, зрозуміло, що якість продукції не може обумовити такі цінові коливання. В 2012 сезон закупівлі цукрових буряків розпочався з відносно нижчих цін: станом на кінець

жовтня середня реалізаційна ціна солодких коренеплодів становила лише 78 % до ціни 2011 р. – 427,8 грн/т (дані статистичного спостереження за формою 21-заг).

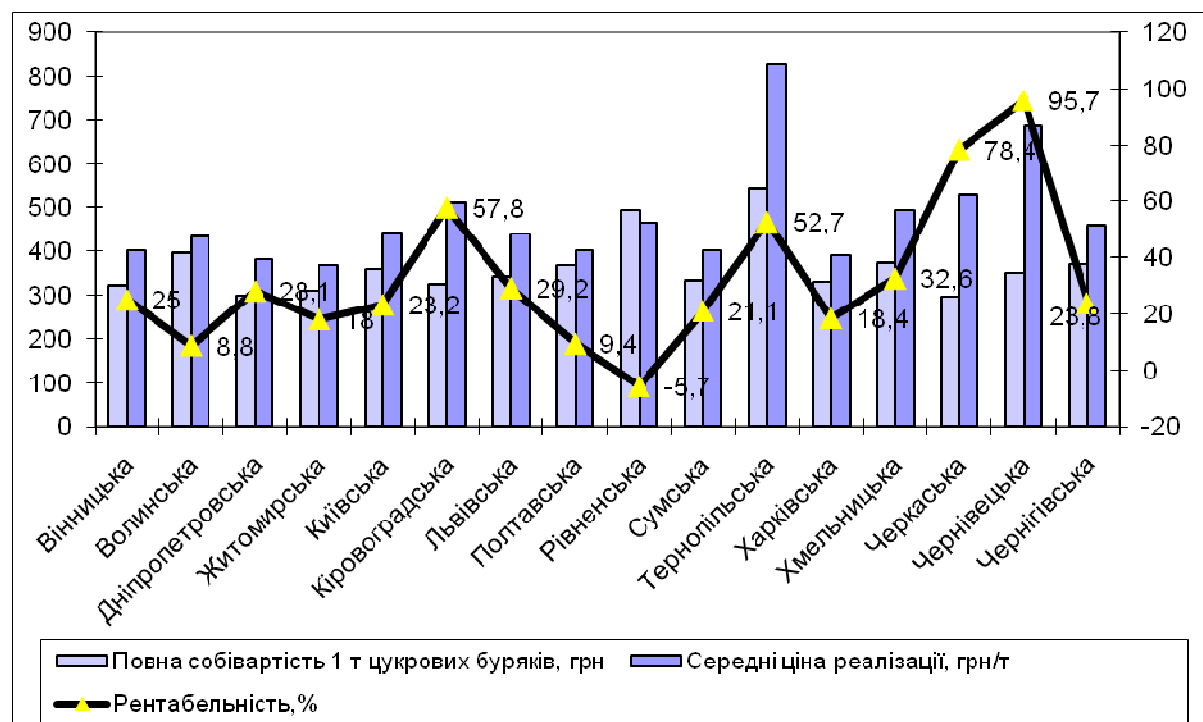

Рис.2. Показники економічної ефективності виробництва і реалізації цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами України в основних бурякосійних регіонах в 2011 р.
Джерело: дані Головного управління статистики України.

Суттєва диференціація характерна також величині витрат на виробництво і реалізацію 1 т цукрових буряків: при середньому значенні повної собівартості 380,4 грн/т бурякосійні сільськогосподарські підприємства в Черкаській області мали значно нижчий рівень собівартості 1 т цукрових буряків – 297 грн, проте в Тернопільській області цей показник дорівнював 541,8 грн/т.

В результаті в 2011 р. реалізація 1 т солодких коренеплодів забезпечила сільськогосподарським підприємствам в середньому 139 грн прибутку (табл.2). В розрізі областей розмір прибутку в розрахунку на тону цукрових буряків коливався від збитку в 28 грн/т (Рівненська область) до прибутку 335,3 грн/т (Чернівецька область).

Аналіз динаміки якості цукрових буряків за основним параметром – цукристістю засвідчує також відносну стабільність показника. В 2011 р. цукристість буряків при прийманні (за виміром цукровими заводами) становила в середньому 16,61 % при значенні в 2009 р. 16,85 %, хоча бажаним є вищий рівень.

Власне сировинне забезпечення дало можливість наростити випуск цукру в країні: із вітчизняної сировини в результаті було вироблено у 2011 р. 2331 тис. т цукру (рис.3). В сезон 2012 р. станом на початок грудня вже вироблено 1,9 млн т бурякового цукру.

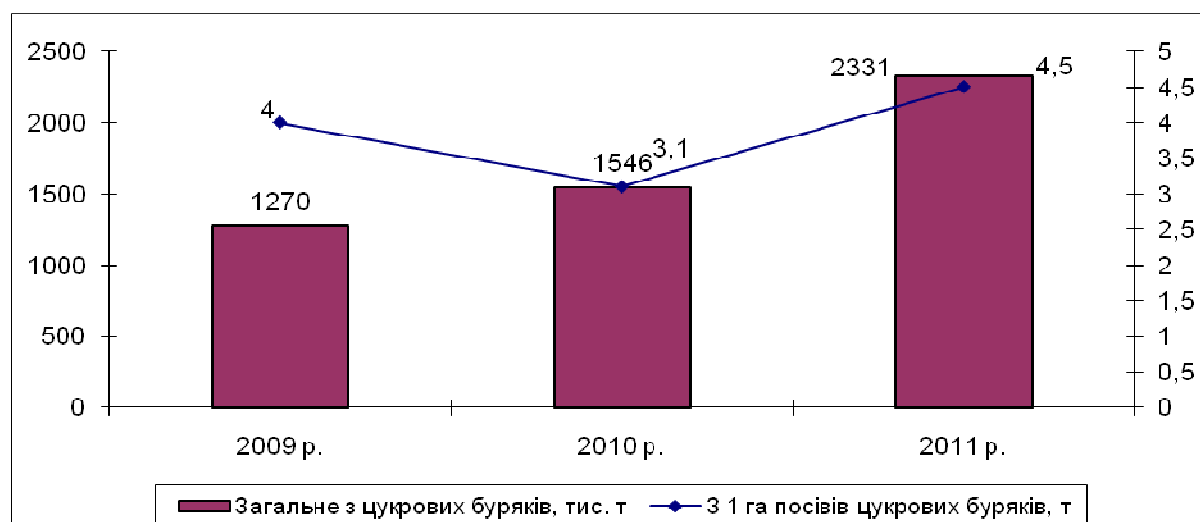

Рис.3. Виробництво цукру в Україні

Джерело: дані Головного управління статистики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз показників обсягів та економічної ефективності виробництва та реалізації цукрових буряків в Україні в останні роки дає підстави стверджувати про стабілізацію і формування тенденції поліпшення функціонування цукрового буряківництва в країні.

Позитивні зміни стану галузі є передумовою нарощення обсягів випуску цукру із вітчизняної сировини – досягнення самозабезпечення та створення експортного потенціалу цукру країни.

Список літератури

1. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку/ П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська, В.І. Власов та ін., за ред. П.Т. Саблука, М.Ю. Коденської. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 390 с.
2. Система організаційно-економічних механізмів функціонування основних агропродовольчих підкомплексів рослинництва України / О.М. Шпичак, О.В. Боднар, І.В. Кобута та ін., за ред. О.М. Шпичака. – К.: ЗАТ "Нічлава", 2009. – 406 с.

Проанализированы основные показатели сахарного свекловодства Украины: объемов производства, площади посевов, урожайности, себестоимости, цен реализации, рентабельности и других показателей за 2009-2012 гг и установлены современные тенденции развития отрасли.

Сахарная свекла, площадь посевов, урожайность, производство, реализация, сахаристость, себестоимость, цена, рентабельность, сахар.

Analyzed the basic sugar beet in Ukraine: production, crop area, yield, production costs, selling prices, profitability and other indicators for 2009-2012, under which established the current trends of the industry.

Sugar beet, crop area, yield, production, sales, the sugar content, cost, price, profitability, sugar.